

літературознавчих технологій. Їх автори знаходять, окрім інших праць, і в поверненні до “Национальных образов мира” Г.Гачева, розмислах С.Андрусів, Д.Гомона, інших авторів. Рецензована книжка вигідно вирізняє з-поміж інших компаративістичних праць, адресованих вузівській аудиторії, наповненість історико-літературним і теоретичним матеріалом. Балансування між одним і другим, підкріплене судженнями й висновками авторів, змушує думати. На це налаштовують відібрані як наукові праці, так і художні твори; це зарубіжна література – від античності до

найдавніших з’яв, європейська і (чи не вперше) східна й, звичайно, українська, знана та зовсім нова із розмислами, позначеними глибоким чуттям слова й багатим досвідом.

Людмила Грицик

ЛІТЕРАТУРА

1. *Літературознавча компаративістика* / За ред. Р.Гром’яка. – Тернопіль, 2002.
2. *Наливайко Д.* Теорія літератури і компаративістика. – К., 2002.
3. *Чижевський Д.* Порівняльна історія слов’янських літератур. – К., 2005.

ІВАН ФРАНКО В ЕТОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Сабат Галина. Казки Івана Франка: особливості поетики. “Коли ще звірі говорили”. – Дрогобич: Коло, 2006. – 364 с.

Проблема літературної казки становить собою одну зі складових частин загальнішої проблеми – олітературення фольклорних жанрів, властивого українській класичній літературі. Згадаймо тут й інтермедії та інші приклади фольклорного впливу на красне письменство (ще до І.Котляревського та І.Квітки-Основ’яненка), як про це писав у багатьох своїх глибоких дослідженнях О.Мишанич. Дофранківська літературна казка (М.Шашкевич, Марко Вовчок, О.Стороженко, Ю.Федькович та інші) розвивалася, нерідко переходячи в жанр новели. Сучасники І.Франка – Олена Пчілка, Леся Українка, Н.Кобринська, Т.Зіньківський і дещо пізніше С.Васильченко (цикл “Осетинські казки”) були творцями непересічних зразків у названому жанрі.

Загальновідомо, що І.Франко найбільше з усіх українських письменників-класиків написав про дітей і для дітей. На перший погляд, цикл “Коли ще звірі говорили” призначений для суто дитячої аудиторії, однак його значення значно ширше – загалом це знакове явище в історії української літератури, чудовий приклад “українізації” чужих казкових сюжетів, перенесення скарбів світової словесної культури на рідний ґрунт.

Масив літературних казок І.Франка півстоліття тому привернув увагу Я.Закревської (“Казки Івана Франка: Мовно-художній аналіз”. – К., 1966), а в наш час Н.Тихолоз (“Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти)”. – Львів, 2005). Існує й чимало принагідних згадок про казки І.Франка в різних дослідженнях про нього.

Ґрунтовну інтерпретацію циклу “Коли ще звірі говорили” подано в монографії Г.Сабат “Казки

Івана Франка: особливості поетики. “Коли ще звірі говорили”. На мою думку, зосередження уваги на окремій збірці казок, підготовленій письменником, – шлях продуктивний, адже це допомагає заглибитися в питання поетики та стилістику Франкових обробок усесвітніх фольклорних сюжетів. Проте рецензована книжка стосується, крім казок як таких, і багатьох методологічних, теоретико-літературознавчих проблем. Так перший розділ монографії й називається: “Методологічно-експлікаційний дискурс теми”. Г.Сабат опрацювала велику кількість науково-теоретичної літератури різних авторів, присвяченої проблемам фольклору, проблемам казки як літературного, так і фольклорного жанру. У теоретичному плані дослідження базується на працях представників структурно-семіотичної школи (В.Пропп, Є.Мелетинський, М.Бахтін та ін.) і на висновках сучасних українських учених, чії погляди презентують дискурсивний аналіз твору (І.Денисюк, Т.Гундорова, О.Вертій, Р.Чопик, В.Давидюк, Н.Копистянська та ін.). Певної мірою відчутні в цьому розділі (своєрідному вступі до книжки) основні тенденції міфологічної школи, структуралістський підхід, і ця методологічно-експлікаційна настанова теми може поцінуватися як начерк самостійного теоретичного дослідження кореляції фольклорної та літературної казки. Можемо ствердити, що авторка добре володіє арсеналом світової теоретичної думки, як і відповідним інструментарієм.

Наступний розділ присвячений докладному аналізу генологічних домінант казок про

тварин. Визначено цілу низку жанрових функцій етологічної казки: пізнавальна (молоде покоління знайомиться з життям тварин), сатирична (викриваються негативні засади людського життя), виховна (дидактико-настановча місія), естетична (позитивний емоційний вплив на читача) та ін.

Аналізуючи казки І.Франка, дослідниця заглиблюється в особливості народної казки, однак письменник чудово, як уже зазначалося, українізував чужомовні джерела завдяки введенню українських реалій, овіявши чужу казкову канву флером чарівного хтонічного локального колориту. Своєрідним винаходом І.Франка була оповідь про мікробний мікросвіт у казці “Як звірі правувалися з людьми”, а також теоретичний трактат у мистецькій формі (“Байка про байку”), в якому йдеться про первинну і вторинну художню умовність. Містяться тут роздуми про нашу переслідувану мову, українську культуру, завдяки чому трактат зберігає актуальність і в наші дні. У монографії Г.Сабат спостерігаємо вдале поєднання фольклорної теорії й аналітичної практики художнього твору, який зримо проростає з уснопоеитичної традиції.

У розділі “Структурно-морфологічна фактура казкових творів” розглядаються постійні мікроструктури, принципи композиційної побудови (об’єктивно-логічна або асоціативна послідовність, лінійна повторюваність, кумулятивність, дистрибуція за функціями, синтагмами, структурними блоками), особливості ініціальних, медіальних і фінальних формул. Авторка вважає, що основним сюжетно-структурним генератором розвитку дії служить діалог, і нерідко основний зміст казок передається через медіальні формули-діалоги. З цього погляду прикметна казка І.Франка “Лис і Дрозд”, композиційно побудована на багаторазових повтореннях однотипних ситуацій, діалогічних акумуляцій. Цікава з погляду обрамлення та побудови й казка “Заєць і Їжак”.

Виходячи з теорії М.Бахтіна, Д.Лихачова, Ю.Лотмана, Г.Сабат досліджує особливості часу і простору в казках І.Франка. Вона розмежовує різні часові виміри (реальний час,

оповідний, фабульний, сюжетний, подієвий, художній, читацький, а також час казкаря), маючи, проте, на увазі деяку розмитість цих понять. Авторка монографії полемізує з Д.Лихачовим щодо закритості структури казкового часу. Вона не погоджується з тезою вченого “закінчується казка — закінчується і час”, адже вважає, що казковий час, вбираючи сюжетний, фабульний і подієвий, виходить за їх межі й виливається в умовну нескінченність, тому закінчується казка, але не закінчується час, який вона програмує в майбуття.

На мою думку, один із найцікавіших розділів монографії — той, в якому визначаються основні прикмети байки та казки в їх дистинкції. Зрозуміло, що байка позначена алегорично-дидактичним спрямуванням, але не можна не побачити повчального змісту й казок, хоча він особливо не структурований, а впливає з самої їх проблематики та характеру виконання. Водночас слід зауважити, що в часи І.Франка в Галичині терміном “казка” майже не послуговувалися. Та й сам письменник свої казки називає байками.

Розкривши загальні питання жанрової стереотипії й таксономії казок І.Франка, Г.Сабат присвячує окремі розділи авантюрно-бумеранговим казкам (“Лисичка-черничка”, “Мурко й Бурко”, “Ворона і Гадюка”), оказіонально-еруптивним (“Вовк війтом”, “Лисичка і Журавель”), авантюрно-комедійним (“Осел і Лев”, “Старе добро забувається”, “Війна між Псом і Вовком”, “Фарбований Лис”), експансієтивним казкам (“Ворони і Сиви”, “Як звірі правувалися з людьми”) тощо.

Монографія завершується ґрунтовними висновками, розлогим списком літератури (251 позиція), іменним покажчиком і покажчиком творів І.Франка, а також післямовою М.Шалати “Франковими казками одержима”. Але чи завершений процес дослідження літературної казки? На мою думку, рецепція ніколи не може бути завершеною, зважаючи на природу мистецького явища, а також на розвиток літературознавчих учень.

Загалом книжка Г.Сабат — новаторське дослідження, яке, безсумнівно, викличе зацікавлення й серед франкознавців, і серед теоретиків літератури.

м. Дрогобич

Зенон Гузар